

Onderzoek naar gemeentelijke bezuinigingen: een terugblik en een vooruitblik

BMC
12 maart 2014
drs. Herrie Geuzendam
drs. Ronald Koch
MARIKE BEZEMA MBA
TAMAR KINKEL MSc

www.bmc.nl

INHOUD

HOOFDSTUK 1	SAMENVATTING	4
HOOFDSTUK 2	INLEIDING	7
HOOFDSTUK 3	RESULTATEN ONDERZOEK	8
3.1	Snijden in eigen vlees was populair	8
3.2	Sociaal domein mogelijk weer fors aangepakt	9
3.3	De kaasschaaf werkt niet meer, tijd voor fundamentele keuzes	9
3.4	Niet alleen bezuinigingen, ook lastenverzwaring	10
3.5	Beperkt aantal gemeenten in zware financiële problemen	11
3.6	Gemeentelijke bezuinigingsmonitors	12
3.7	De efficiencytaakstellingen van de drie decentralisaties als onrealistisch beoordeeld	12
HOOFDSTUK 4	RESULTATEN ENQUÊTE TERUGBLIK (2010-2013)	14
4.1	Omvang bezuinigingen	14
4.2	Hoofdaccent bezuinigingstraject	14
4.3	Belangrijkste beleidsterreinen voor bezuinigingen	15
4.4	Lastenverzwaring	15
4.5	Bezuinigingen op organisatie	16
4.6	Doelstelling bezuinigingsoperatie	17
HOOFDSTUK 5	RESULTATEN ENQUÊTE VOORUITBLIK (2014-2017)	18
5.1	Omvang bezuinigingen	18
5.2	Hoofdaccent bezuinigingstraject	18
5.3	Belangrijkste beleidsterreinen voor bezuinigingen	19
5.4	Lastenverzwaring	19
5.5	Bezuinigingen op organisatie	20
5.6	Doelstelling bezuinigingsoperatie	21
HOOFDSTUK 6	BELANGRIJKSTE RESULTATEN IV3-VERGELIJKING	22
6.1	Inleiding	22
6.2	Algemeen bestuur	22
6.3	Openbare orde en veiligheid	22
6.4	Verkeer, vervoer en waterstaat	23
6.5	Economische Zaken	23

6.6	Onderwijs	23
6.7	Cultuur en recreatie	24
6.8	Sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening	24
6.9	Volksgezondheid en milieu	25
6.10	Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	25
BIJLAGEN		26

Hoofdstuk 1 Samenvatting

Om een beeld te krijgen van hoeveel en waarop de gemeenten hebben bezuinigd in de periode 2010 – 2013 en nog gaan bezuinigen in de periode 2014 - 2017, heeft BMC:

- een internetenquête uitgezet onder alle 403 gemeentesecretarissen (respons: 30%);
- de begrotingen van 51 gemeenten over de periode 2010 – 2013 met elkaar vergeleken (let wel: dit is een andere groep gemeenten dan bij de internetenquête);
- gegevens van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) inzake gemeenten die onder financieel preventief toezicht van de eigen provincie staan en gegevens van zogenaamde artikel 12-gemeenten geanalyseerd;
- gemeentelijke bezuinigingsmonitors geanalyseerd.

Belangrijke opmerking vooraf: als het gaat om bezuinigingen in de nieuwe raadsperiode, worden deze uiteraard straks bepaald door de nieuw gekozen gemeenteraden.

De belangrijkste bevindingen uit het onderzoek zijn:

- **Snijden in eigen vlees was populair**
66% van de onderzochte gemeenten heeft de afgelopen jaren 6% tot 15% op de totale begrotingsomvang bezuinigd; 5% heeft zelfs al meer dan 16% bezuinigd. Er is de afgelopen jaren volgens de respondenten vooral bezuinigd op het beleidsterrein Algemeen Bestuur (33% geeft dit aan). Algemeen Bestuur omvat onder meer de lasten voor bestuursorganen (college van B&W, raad) en bestuursondersteuning. In het kader van de enquête valt ook de ambtelijke organisatie hieronder. Uit de enquête blijkt dat 32% van de gemeenten inmiddels al meer dan 10% in het personeelsbestand heeft gesneden. De begrotingsvergelijking laat onder meer een bezuiniging van 15% zien op bestuursondersteuning college van B&W. Ook Cultuur en Recreatie (23%) en Sociale Voorzieningen en Maatschappelijke dienstverlening (22%) worden vaak door de respondenten genoemd als beleidsterreinen waarop veel bezuinigd is.
- **Ook grote bezuinigingen op cultuur en sociale voorzieningen**
Uit de begrotingsvergelijking blijkt dat er op het gebied van Cultuur en Recreatie onder meer bezuinigd is op het vormings- en ontwikkelingswerk (-9%), het openbaar bibliotheekwezen (-3%) en sport en sportvelden (-2%). Voor wat betreft Sociale Voorzieningen en Maatschappelijke dienstverlening, waar maar liefst circa 35% van de gemeentelijke uitgaven van de onderzochte gemeentebegrotingen onder valt, vallen de bezuinigingen op het gebied van participatiebudget (-39%) en sociaal-cultureel werk (-17%) op. De begrotingsvergelijking laat voor de onderzochte gemeenten overigens zien dat er over het totaal aan uitgaven voor Cultuur en Recreatie alsmede Sociale Voorzieningen en Maatschappelijke dienstverlening niet bezuinigd is in de periode 2010 – 2013 (zie hoofdstuk 6).

- **Sociaal domein mogelijk weer fors aangepakt**
 De focus van de bezuinigingen voor de komende raadsperiode (2014 - 2017) ligt waarschijnlijk op de beleidsterreinen Algemeen Bestuur (32% geeft dit aan) en Sociale Voorzieningen en Maatschappelijke dienstverlening (30%). Deze laatste is opvallend aangezien uit kiezersonderzoek van BMC naar voren komt dat Zorg en welzijn bij veel kiezers een topprioriteit in beleid is. Waarschijnlijk wordt hier door de respondenten ook al geanticipeerd op de efficiëncytaakstellingen die het Rijk meegeeft met de decentralisatie van taken op het gebied van werk, zorg en jeugd naar de gemeenten. 32% van de onderzochte gemeenten zegt de komende jaren nog eens 6-10% op de totale begrotingsomvang te gaan bezuinigen. 18% van de gemeenten gaat nog eens 7% of meer bezuinigen op het eigen apparaat.
- **De kaasschaaf werkt niet meer, tijd voor fundamentele keuzes**
 De afgelopen jaren heeft 34% van de onderzochte gemeenten de begroting op orde gekregen door te bezuinigen via de methode van de kaasschaaf. Slechts 13% probeerde dit te doen via de methode van de strategische heroriëntatie (bezuinigen door andere rolname door de gemeente). Voor de komende raadsperiode is juist de trend dat het strategisch heroriënteren populair wordt: 38% kiest hier waarschijnlijk voor. Maar 10% is van plan nog de kaasschaaf hanteren. Hieruit kan worden afgeleid dat de gemeenten geen relatief eenvoudige manieren meer hebben om te bezuinigen; er dienen nu fundamentele keuzes te worden gemaakt.
- **Beperkt aantal gemeenten in zware financiële problemen**
 Per 1 januari 2014 staan negen gemeenten onder financieel preventief toezicht van de eigen provincie vanwege een niet structureel sluitende begroting. In 2013 stonden vier gemeenten onder curatèlè van het Rijk (deze gemeenten hebben de zogenaamde artikel 12-status).
- **Zware bezuinigingen bij gemeenten in financiële problemen**
 Bij de gemeenten die er financieel het ergst aan toe zijn, de artikel 12-gemeenten, is de afgelopen jaren ingezet op zware bezuinigingen. Het beeld bij de onderzochte gemeenten laat zien dat er de afgelopen jaren bezuinigd is op: bestuursondersteuning (-30%), wegen, straten en pleinen (-43%), binnenhavens en waterwegen (-87%), openbaar groen en openluchtrecreatie (-45%), sport (-39%), oudheidkunde/musea (-70%), stads- en dorpsvernieuwing (-55%) en bouwgrondexploitatie (-57%). En dat terwijl er fors meer uitgaven gepland stonden voor de bijstandsverlening (+16%) en het minimabeleid (+34%).

- **De efficiencytaakstellingen van de drie decentralisaties als onrealistisch beoordeeld**
De decentralisatie per 1 januari 2015 van taken op het gebied van werk, zorg en jeugd naar de gemeenten omvat volgens 43% van de onderzochte gemeenten onrealistische efficiencytaakstellingen binnen het huidige tijdspad. 18% vindt de taakstellingen helemaal niet haalbaar.
- **Effecten drie decentralisaties op andere beleidsterreinen en kwaliteit dienstverlening**
89% van de respondenten ziet nadelige effecten bij de drie decentralisaties. Door de decentralisaties zal er extra moeten worden bezuinigd op andere beleidsterreinen, zo is de verwachting. Ook komt de kwaliteit van de dienstverlening aan de 'client' onder druk te staan en zal er ongelijkheid in de dienstverlening tussen gemeenten gaan ontstaan.

Hoofdstuk 2 Inleiding

De afgelopen jaren hebben gemeenten onder druk van de economische crisis en de daarmee samenhangende Rijksbezuinigingen behoorlijk moeten snijden in hun uitgaven. Ook voor de komende jaren staan bezuinigingen op stapel.

Om een beeld te krijgen van hoeveel en waarop de gemeenten hebben bezuinigd en nog gaan bezuinigen, heeft BMC een internetenquête uitgezet onder alle 403 gemeentesecretarissen. 122 secretarissen hebben de enquête, geheel dan wel gedeeltelijk, ingevuld (respons: 30%). De resultaten van deze enquête vormen de kern van dit rapport. Let wel: als het gaat om bezuinigingen in de nieuwe raadsperiode, worden deze uiteraard straks bepaald door de nieuw gekozen gemeenteraden.

Aanvullend heeft BMC de begrotingsgegevens over de periode 2010 – 2013 van 51 gemeenten met elkaar vergeleken om een wat meer gedetailleerd beeld te krijgen van de door deze gemeenten voorgenomen bezuinigingen. Let wel: dit is een andere groep gemeenten dan bij de internetenquête. Om tot een zo representatief mogelijk beeld te komen van de omvang en het soort van de gemeentelijke bezuinigingen, is bij de selectie van de 51 gemeenten rekening gehouden met inwonertal, sociale structuur en centrumfunctie. Ook is gekeken naar een evenwichtige verdeling over de provincies. Vanwege de sterk afwijkende situatie van de G4-gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) en de vier gemeenten die de artikel 12-status in 2013 hadden (en feitelijk onder curatèle stonden van het Rijk), zijn deze gemeenten niet in de selectie meegenomen. Het onderzoek naar de begrotingsgegevens is gedaan aan de hand van de zogenaamde IV3-gegevens (Informatie voor derden) zoals te vinden op de website van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties¹. Let wel: het gaat hier om begrote uitgaven en niet om gerealiseerde uitgaven.

Ook is gekeken naar het fenomeen gemeentelijke bezuinigingsmonitors. Verschillende gemeenten maken gebruik van een (separate) bezuinigingsmonitor of een paragraaf/bijlage in de bestuursrapportage om de raad te informeren over de voortgang van de realisatie van de bezuinigingen die zijn ingezet. In de monitors wordt vaak gewerkt met criteria als: wel/niet verplichte wettelijke taak, wel/niet overlaten aan anderen (de burgers, het particuliere initiatief) en wel/niet uitbesteden aan de markt. In diverse bezuinigingsmonitors zijn de bezuinigingsmaatregelen op alle beleidvelden opgenomen. Maar er zijn ook voorbeelden van bezuinigingsmonitors die alleen informeren over de voortgang van de bezuinigingen op het personeel.

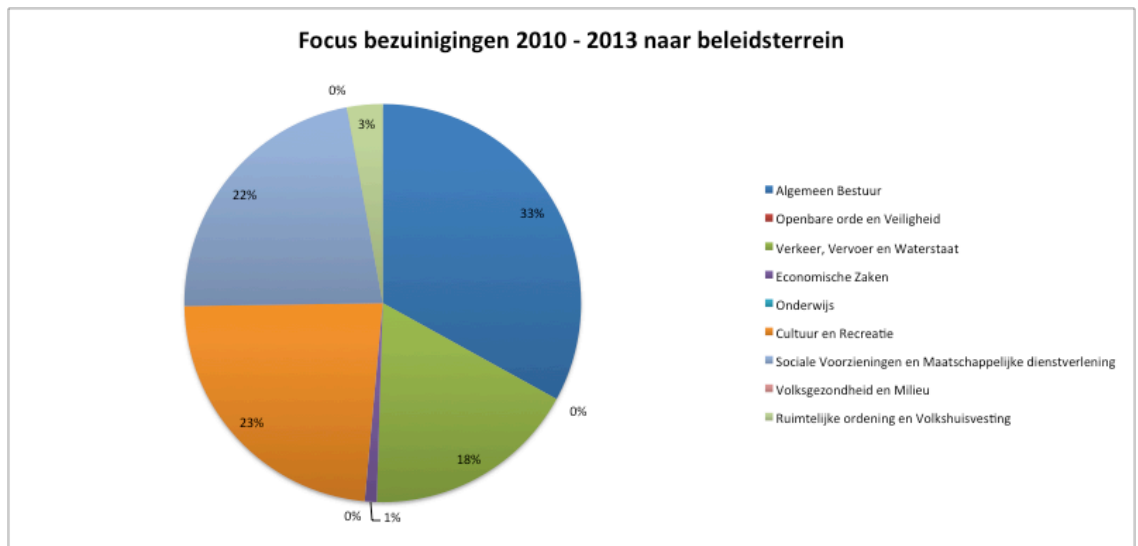
Ten slotte wordt in dit rapport indien mogelijk de link gelegd met een ander door BMC verricht onderzoek, namelijk het kiezersonderzoek 2014 (zie: <http://www.bmc.nl/wp-content/uploads/2014/03/Rapport-opkomstonderzoek-2014-definitief1.pdf>).

¹ Zie: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/05/02/begrotingsscan-7/16>

Hoofdstuk 3 Resultaten onderzoek

3.1 Snijden in eigen vlees was populair

Er komt nog geen einde aan de bezuinigingen bij de gemeenten, al lijken de grootste bezuinigingen nu wel te zijn geweest. Uit onderzoek onder 122 gemeentesecretarissen, blijkt dat gemeenten de afgelopen raadsperiode (2010-2013) fors hebben bezuinigd: 66% van de onderzochte gemeenten heeft 6% tot 15% bezuinigd; 5% heeft zelfs al meer dan 16% bezuinigd. In deze laatste categorie zitten onder meer gemeenten die al onder preventief financieel toezicht van de eigen provincie staan. Gevraagd naar de belangrijkste beleidsterreinen waarop de afgelopen jaren is bezuinigd, wordt door 33% van de respondenten het beleidsterrein Algemeen Bestuur genoemd, Cultuur en Recreatie wordt door 23% genoemd en Sociale Voorzieningen en Maatschappelijke dienstverlening door 22%.

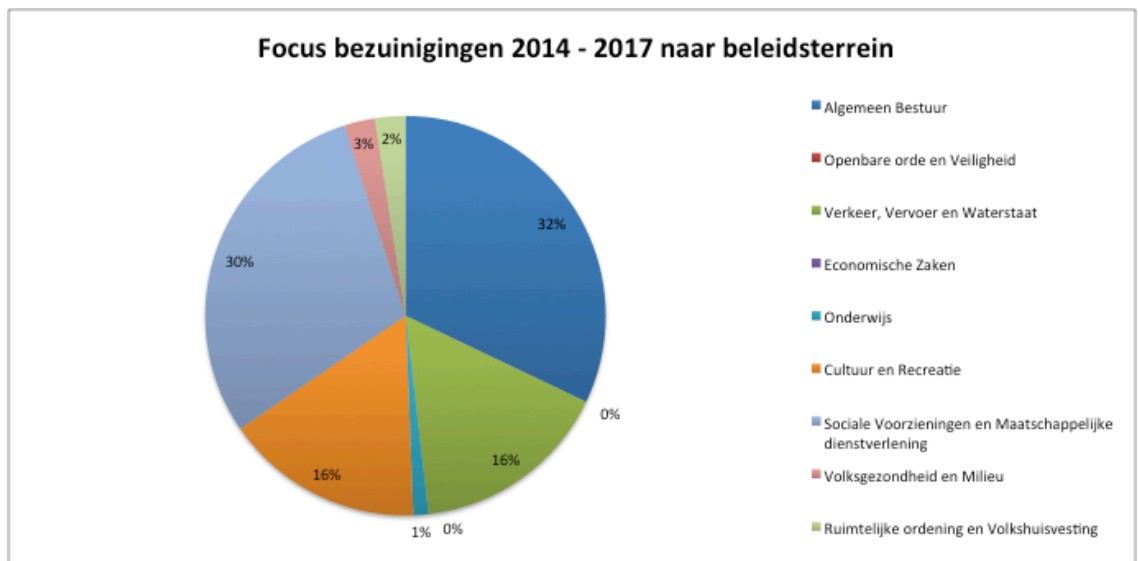
Algemeen Bestuur omvat onder meer de lasten voor bestuursorganen (college van B&W, raad) en bestuursondersteuning. In het kader van de enquête valt ook de ambtelijke organisatie hieronder. Uit de enquête blijkt dat 32% van de gemeenten inmiddels al meer dan 10% in het personeelsbestand heeft gesneden. De begrotingsvergelijking op basis van de begrotingen van 51 gemeenten, laat onder meer een bezuiniging van 15% zien op bestuursondersteuning college van B&W.

Uit de begrotingsvergelijking komt verder het beeld naar voren dat er op het gebied van Cultuur en Recreatie onder meer bezuinigd is op het vormings- en ontwikkelingswerk (-9%), het openbaar bibliotheekwezen (-3%) en sport en sportvelden (-2%). Voor natuurbescherming en overige recreatieve voorzieningen wordt fors meer uitgetrokken (25% respectievelijk 29%). De begrotingsvergelijking laat voor de onderzochte gemeenten overigens zien dat er over het totaal aan uitgaven voor Cultuur en Recreatie niet bezuinigd is in de periode 2010 – 2013 (zie hoofdstuk 6).

Voor wat betreft Sociale Voorzieningen en Maatschappelijke dienstverlening, waar maar liefst circa 35% van de gemeentelijke uitgaven van de onderzochte gemeentebegrotingen onder valt, vallen de bezuinigingen op het gebied van participatiebudget (-39%) en sociaal-cultureel werk (-17%) op. Daarentegen is fors meer uitgegeven voor bijstandsverlening (+16%) en gemeentelijk minimabeleid (+15%). De begrotingsvergelijking laat voor de onderzochte gemeenten ook hier zien dat er over het totaal aan uitgaven (voor Sociale Voorzieningen en Maatschappelijke dienstverlening) niet bezuinigd is in de periode 2010 – 2013 (zie hoofdstuk 6).

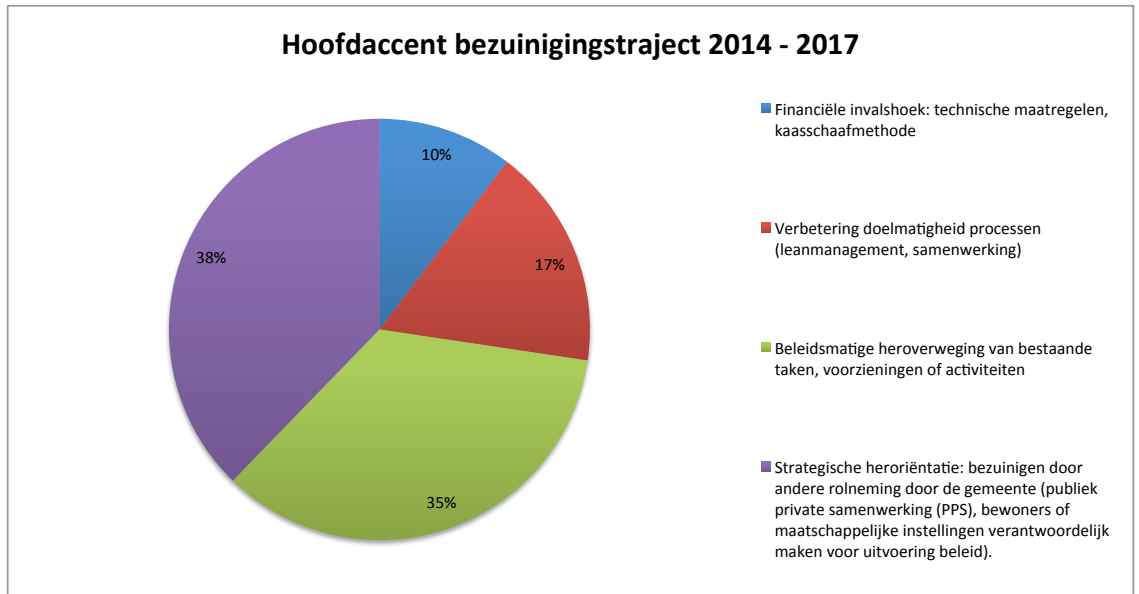
3.2 Sociaal domein mogelijk weer fors aangepakt

De focus van de bezuinigingen voor de komende raadsperiode (2014 - 2017) ligt waarschijnlijk op de beleidsterreinen Algemeen Bestuur (32% geeft dat aan) en Sociale Voorzieningen en Maatschappelijke dienstverlening (30%). 'Waarschijnlijk' omdat de raden die straks aantreden na de komende gemeenteraadsverkiezingen zullen bepalen waar precies op bezuinigd zal gaan worden. De bezuinigingen in het sociale domein zijn opvallend aangezien uit kiezersonderzoek van BMC naar voren komt dat Zorg en welzijn bij veel kiezers een topprioriteit in beleid is. Waarschijnlijk wordt hier door de respondenten ook al geanticipeerd op de efficiencytaakstellingen die het Rijk meegeeft met de decentralisatie van taken op het gebied van werk, zorg en jeugd naar de gemeenten. 32% van de onderzochte gemeenten zegt de komende jaren nog eens 6-10% te gaan bezuinigen. 18% van de gemeenten gaat nog eens 7% of meer bezuinigen op het eigen apparaat.

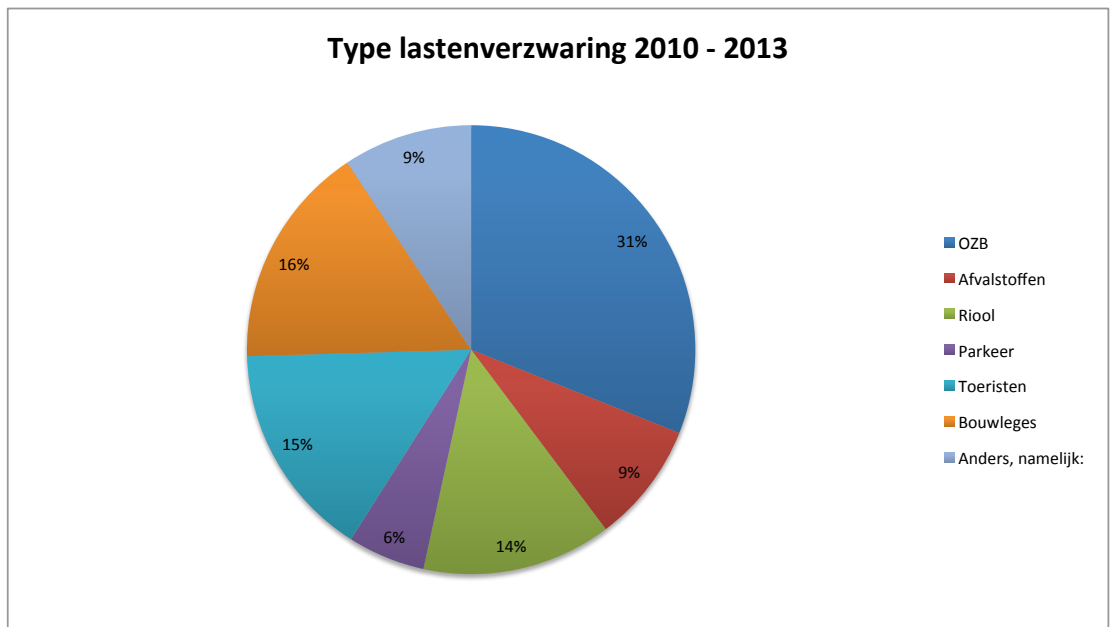
3.3 De kaasschaaf werkt niet meer, tijd voor fundamentele keuzes

De afgelopen jaren heeft 34% van de onderzochte gemeenten de begroting op orde gekregen door te bezuinigen via de methode van de kaasschaaf. Slechts 13% probeerde dit te doen via de methode van de strategische heroriëntatie (bezuinigen door andere rolgeving door de gemeente). Voor de komende raadsperiode is juist de trend dat het strategisch heroriënteren populair wordt: 38% kiest hier waarschijnlijk voor. Maar 10% gaat nog de kaasschaaf hanteren. Hieruit kan worden afgeleid dat de gemeenten geen relatief eenvoudige manieren meer hebben om te bezuinigen; er dienen nu fundamentele keuzes te worden gemaakt.

3.4 Niet alleen bezuinigingen, ook lastenverzwaring

Bijna 62% van de onderzochte gemeenten heeft de afgelopen raadsperiode de lasten voor de eigen burgers verhoogd. Meest populaire instrument daarbij was de onroerendzaakbelasting (OZB); 31% van de gemeenten heeft deze belasting de afgelopen jaren verhoogd. Verder zijn populair: de bouwleges (16%), de toeristenbelasting (15%) en de rioolheffing (14%).

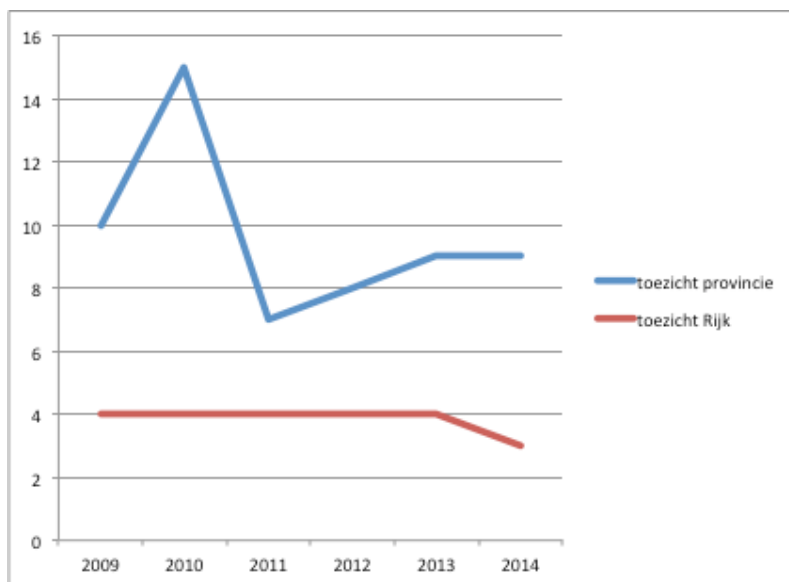
Voor de komende raadsperiode geeft 46% van de onderzochte gemeenten aan dat de lasten voor de eigen burgers zullen worden verhoogd. Bij met name de huizenbezitters en de toeristen zullen de verzwaringen weer terecht komen.

3.5 Beperkt aantal gemeenten in zware financiële problemen

Per 1 januari 2014 staan negen gemeenten onder financieel preventief toezicht van de eigen provincie vanwege een niet structureel sluitende begroting. Bij zes daarvan (Ten Boer, Apeldoorn, Beuningen, Lansingerland, Gemert-Bakel en Nuenen) is de financiële problematiek vooral veroorzaakt door grondexploitatieverliezen².

In 2013 hadden vier gemeenten (Boarnsterhim, Lelystad, Loppersum en Millingen aan de Rijn) de zogenaamde artikel 12-status³. Deze gemeenten hadden/hebben een dusdanig grote financiële problematiek dat ze extra geld nodig hadden/hebben uit het gemeentefonds. Dergelijke gemeenten staan feitelijk onder curatèle van het Rijk. In 2013 is een bedrag van ruim € 23 miljoen extra naar de artikel 12-gemeenten gegaan.

Opvallend is dat het aantal gemeenten dat onder financieel preventief toezicht van de eigen provincie staat of de artikel 12-status heeft, de afgelopen jaren niet is toegenomen. In de periode 2009 – 2014 was het aantal gemeenten onder financieel preventief toezicht van de eigen provincie in 2010 op het maximum (15). In de periode 2009 - 2013 hadden elk jaar vier gemeenten de artikel 12-status, in 2014 drie.

Zowel uit onze internetenquête als uit onze begrotingsvergelijking komt naar voren dat gemeenten die onder financieel preventief toezicht van de eigen provincie staan dan wel de artikel 12-status hebben, de afgelopen jaren zwaar hebben bezuinigd en/of nog gaan bezuinigen. Een deel van de onderzochte gemeenten in deze categorie heeft de afgelopen jaren al 16% of meer van de begrotingsomvang bezuinigd en geeft in de enquête aan de komende jaren nog eens 10% of meer te gaan bezuinigen. Bij deze gemeenten wordt over het algemeen ook zwaar bezuinigd op het ambtelijk apparaat.

² De overige drie gemeenten onder financieel preventief toezicht zijn: De Marne, Haaksbergen en Muiden.

³ Formeel gezien is Lelystad een artikel 12-gemeente omdat bepaalde gelden via artikel 12 aan Lelystad worden uitgekeerd. Sinds 1998 krijgt Lelystad daarnaast geen normale artikel 12-uitkering en staat de gemeente dan ook niet meer onder curatèle van het Rijk.

Bij de gemeenten die er financieel het ergst aan toe zijn, de drie (echte) artikel 12-gemeenten⁴ uit 2013, is, zo blijkt uit onze begrotingsvergelijking, is de afgelopen jaren ingezet op zware bezuinigingen. Het beeld bij de onderzochte gemeenten laat zien dat er bezuinigd is op: bestuursondersteuning (-30%), wegen, straten en pleinen (-43%), binnenhavens en waterwegen (-87%), openbaar groen en openlucht recreatie (-45%), sport (-39%), oudheidkunde/musea (-70%), stads- en dorpsvernieuwing (-55%) en bouwgrondexploitatie (-57%). En dat terwijl er fors meer uitgaven gepland stonden voor de bijstandsverlening (+16%) en het minimabeleid (+34%).

3.6 Gemeentelijke bezuinigingsmonitors

Om de realisatie van bezuinigingsmaatregelen goed te kunnen volgen, voeren steeds meer gemeenten bezuinigingsmonitors in. Zo ook de gemeente Amsterdam. Voor de hele gemeente Amsterdam geldt dat in de periode 2011 – 2016 € 459 miljoen netto moet worden bezuinigd. In de zogenaamde Integrale bezuinigingsmonitor wordt in 79 bladzijden de stand van zaken met betrekking tot de bezuinigingen weergegeven. Het document gaat in op drie bezuinigingsoperaties die optellen tot € 335 miljoen aan structurele bezuinigingen in 2016 (dit is exclusief de al lopende bezuinigingen bij de stadsdelen à € 124 miljoen). In de versie van 31 oktober 2013 van de monitor wordt duidelijk dat van de bezuinigingsopgave tot en met 2013 van € 221 miljoen 40% van de maatregelen is afgerond en 39% op schema ligt voor afronding.

Je ziet in de bezuinigingsmonitors de worsteling van gemeenten tussen (fundamentele) keuzes maken (strategische heroriëntatie) aan de ene kant en versoering in het uitvoeren van taken (kaasschaven) aan de andere kant.

Er is de afgelopen periode stevig ingezet op personele bezuinigingen en versoering van de bedrijfsvoering. Er zijn veelal reorganisaties aan de orde of aan de orde geweest. Vervroegde uitreding van personeel wordt gestimuleerd. Gemeenten steken ook veel in op samenwerking om uiteindelijk te kunnen besparen op de kosten.

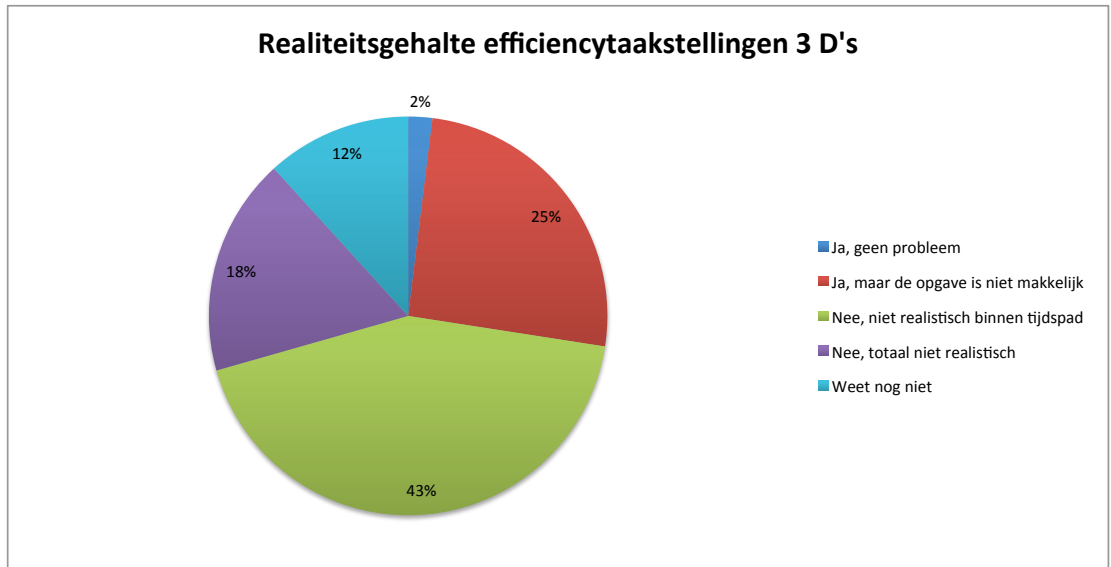
Positief om te zien is dat in de bezuinigingsmonitors de maatregelen vaak concreet zijn en een 'probleemeigenaar' hebben. De maatregelenlijst is vaak ook onderdeel van de P&C-cyclus.

In de gemeente Vaals spreekt men zelfs over een bezuinigingscatalogus; het gaat hier om de keuzes die gemaakt kunnen worden in de niet-wettelijke taken die de gemeente uitvoert en de mogelijke impact die een bezuiniging maatschappelijk kan hebben.

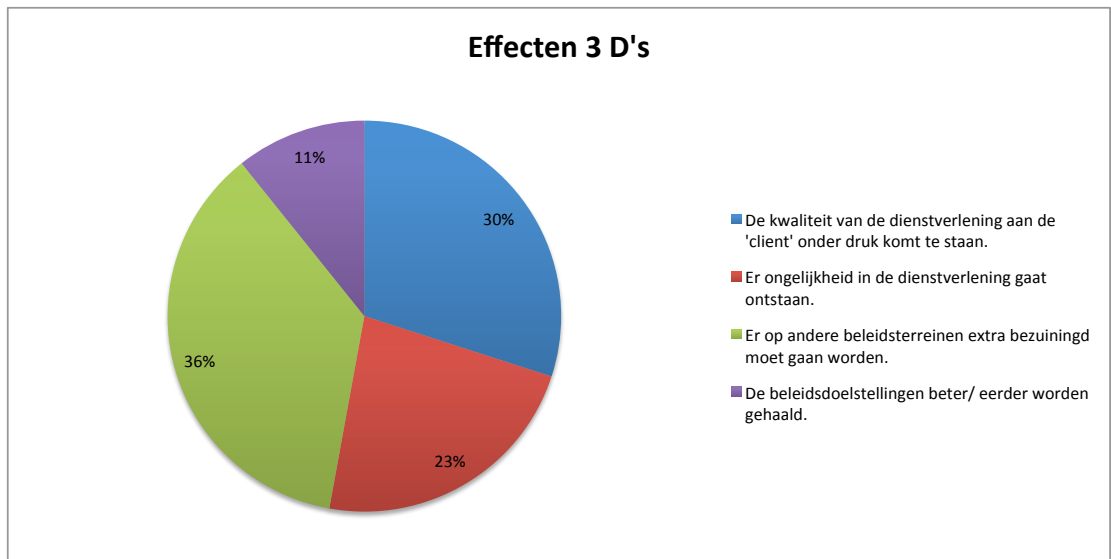
3.7 De efficiencytaakstellingen van de drie decentralisaties als onrealistisch beoordeeld

Het Rijk gaat per 1 januari 2015 taken op het gebied van werk, zorg en jeugd naar de gemeenten decentraliseren. Dit gaat telkens gepaard met grote efficiencykortingen. Maar liefst 43% van de onderzochte gemeenten vindt het realiseren van de efficiencytaakstellingen binnen het huidige tijdspad niet realistisch; 18% vindt de taakstellingen helemaal niet haalbaar.

⁴ Boarnsterhim, Loppersum en Millingen aan de Rijn.

Gevraagd naar de effecten van de drie decentralisaties, wordt door 89% van de respondenten gekozen voor nadelige effecten. Door de decentralisaties zal er extra moeten worden bezuinigd op andere beleidsterreinen, zo is de verwachting. Ook komt de kwaliteit van de dienstverlening aan de 'client' onder druk te staan en zal er ongelijkheid in de dienstverlening tussen gemeenten gaan ontstaan. Het beter/eerder halen van de beleidsdoelstellingen op het gebied van werk, zorg en jeugd wordt slechts door 11% van de respondenten gekozen.

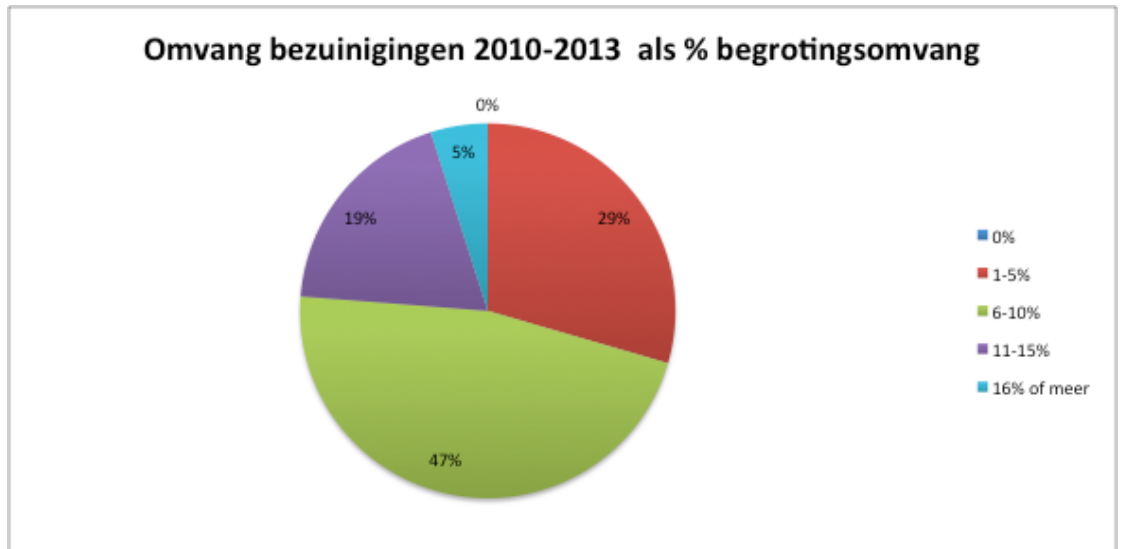

"Snelheid van invoering door te late besluitvorming, continuïteitseis en sterke versobering leiden onvoldoende tot ruimte voor noodzakelijke innovatie. Hopelijk is daar de komende jaren nog ruimte voor."

'In het kleine Nederland zouden in het sociaal domein voor alle Nederlanders dezelfde rechten en voorzieningen beschikbaar moeten zijn. Geen lokale verschillen dus. Gemeenten kunnen wel voor goede uitvoering zorgen. Doen we nu ook al!'

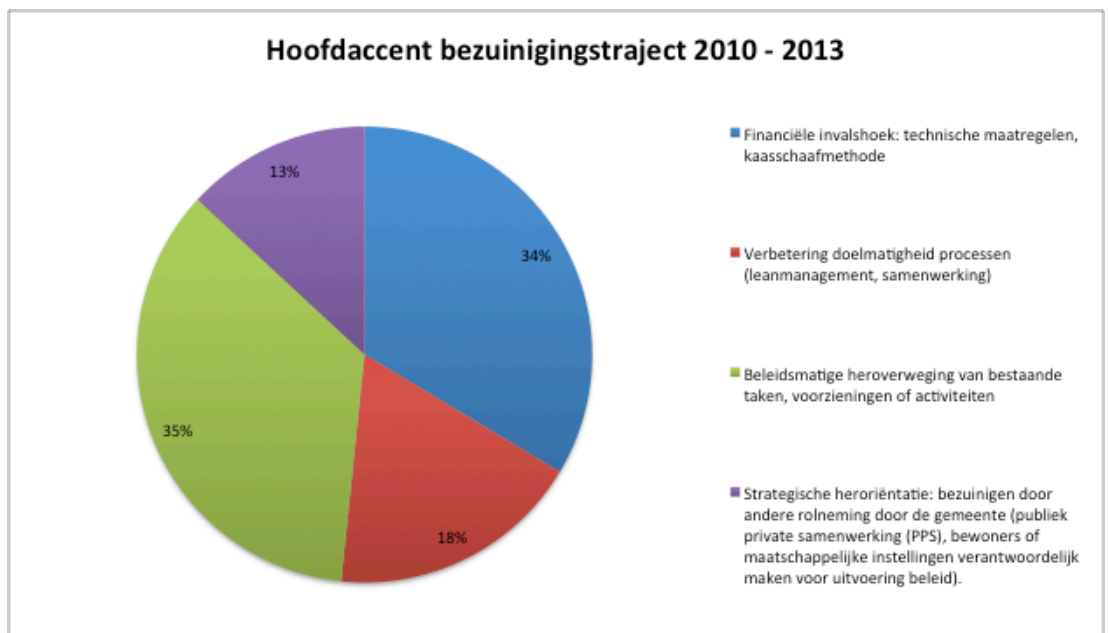
Hoofdstuk 4 Resultaten enquête terugblik (2010-2013)

4.1 Omvang bezuinigingen

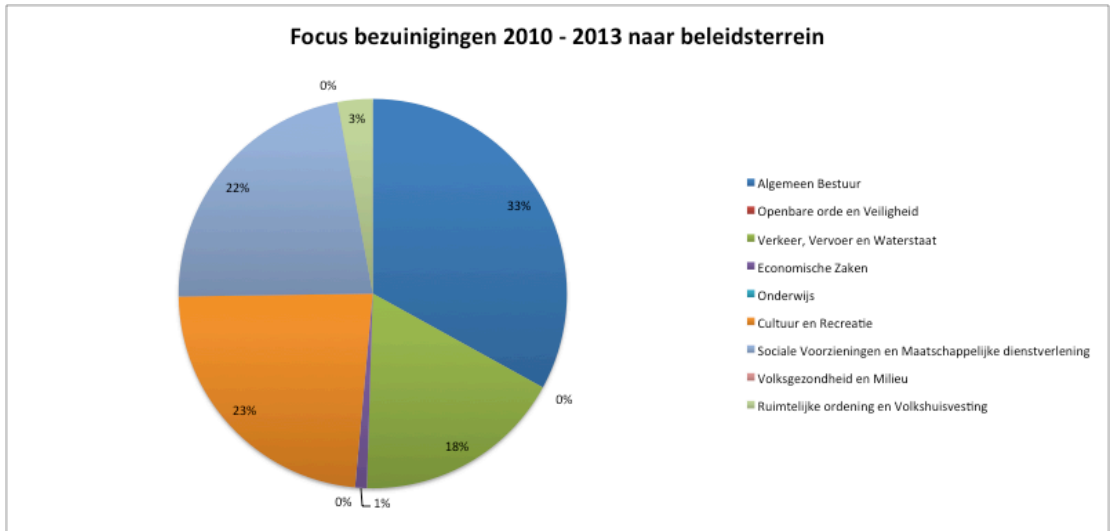
Alle onderzochte gemeenten hebben de afgelopen raadsperiode flink het mes in de begroting gezet. 29% van de ondervraagde gemeentesecretarissen geeft aan 1% tot 5% te hebben moeten bezuinigen. Alle overige gemeenten hebben 6% of meer gesneden en volgens 5% van de ondervraagden is er zelfs 16% of meer bezuinigd.

4.2 Hoofdaccent bezuinigingstraject

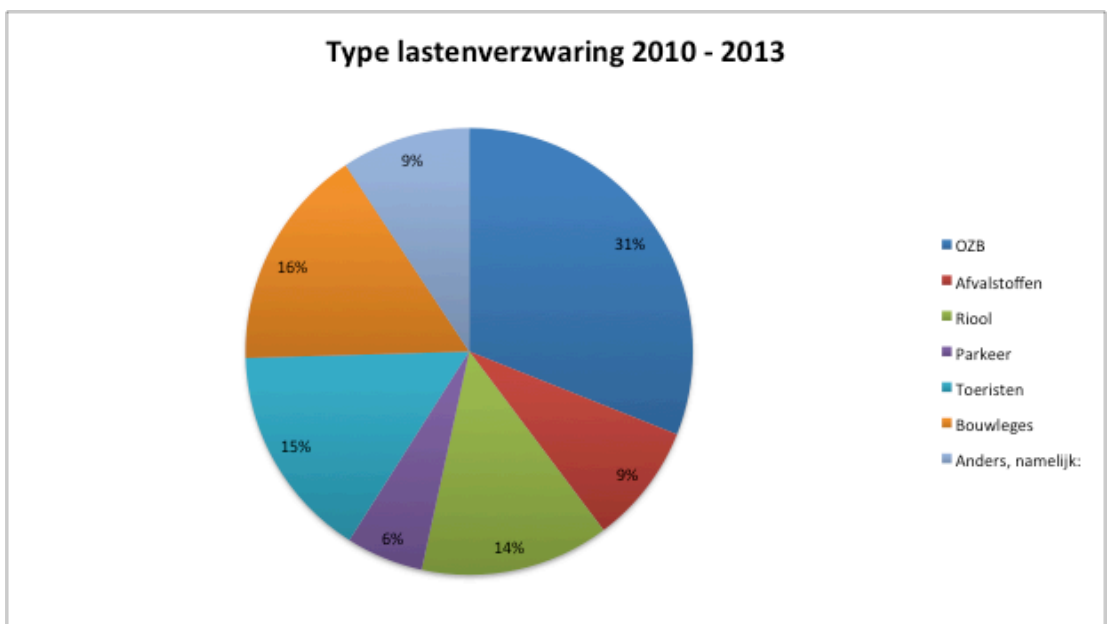
Het hoofdaccent van de afgelopen bezuinigingsronde bij gemeenten was redelijk divers. 35% van de gemeenten gaf aan te hebben gekozen voor beleidsmatige heroverweging van bestaande taken, voorzieningen of activiteiten. 34% voor de financiële invalshoek door het nemen van technische maatregelen en de kaasschaafmethode. Voor verbetering doelmatigheid processen en de strategische heroriëntatie kozen 18% respectievelijk 13%.

4.3 Belangrijkste beleidsterreinen voor bezuinigingen

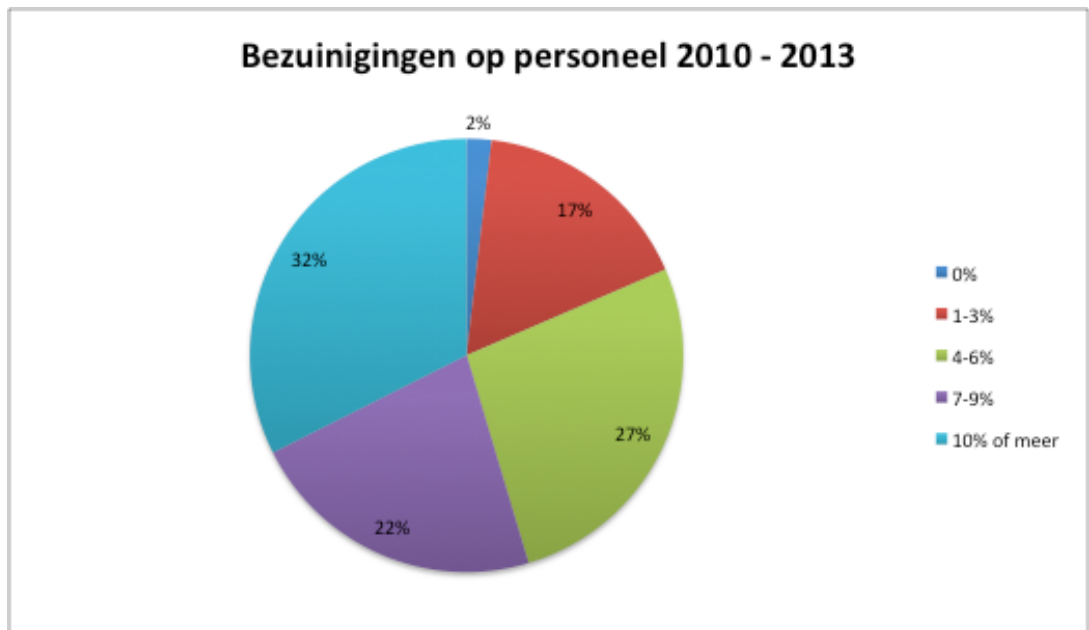
De focus van bezuinigen in de afgelopen raadsperiode lag op het beleidsterrein Algemeen Bestuur. 33% van de ondervraagde gemeentesecretarissen gaf dit aan. Algemeen Bestuur omvat ook de ambtelijke organisatie. Vlak daar achteraan komen de beleidsterreinen Cultuur en Recreatie met 23% en de Sociale voorzieningen en Maatschappelijke Dienstverlening met 22%. Met 18% staat ook het beleidsterrein Ruimtelijke ordening en Volkshuisvesting in het rijtje van beleidsterreinen waarop in de periode 2010-2013 de focus heeft gelegen.

4.4 Lastenverzwaring

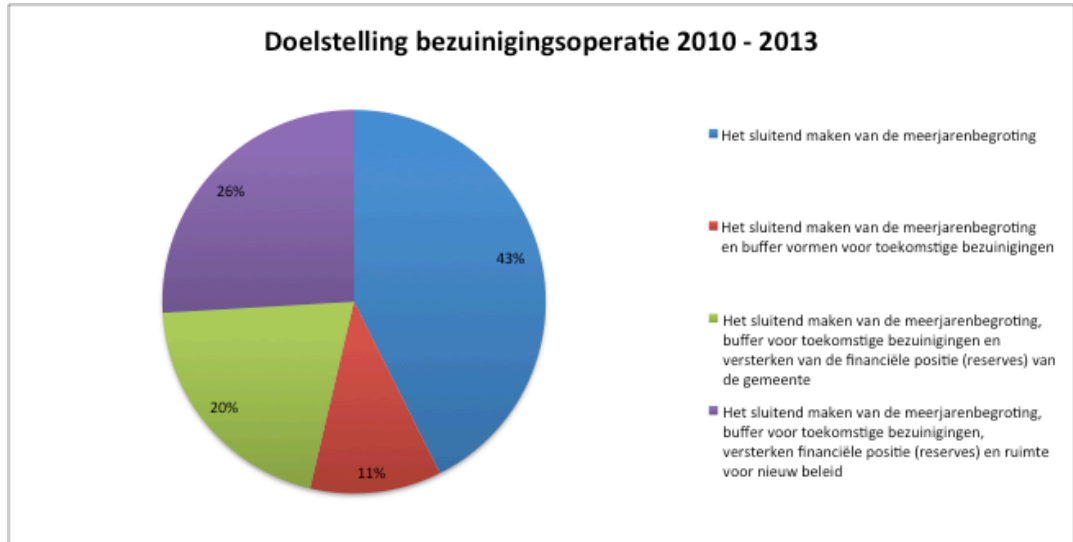
De lastenverzwaring voor de burger heeft in de afgelopen raadsperiode op verschillende vlakken plaatsgevonden. Veelal is er gekozen voor verhoging van de OZB (31%). Ook de bouwleges (16%), de toeristenbelasting (15%) en de rioolheffing (14%) betreffen instrumenten die relatief vaak zijn ingezet.

4.5 Bezuinigingen op organisatie

De personeelslasten zijn een grote post op de begroting van gemeenten. Met de bezuinigingen, maar ook met de stap die gemeenten maken door meer zaken aan de burger en/of de markt over te laten, is er minder personeel nodig. De afgelopen raadsperiode is flink het mes in de personeelsbestanden gezet. Van de ondervraagde gemeentesecretarissen geeft 32% aan de afgelopen periode 10% of meer te hebben bezuinigd op het personeel. 22% geeft aan 7% tot 9% te hebben bezuinigd. Slechts 2% geeft aan geen bezuiniging op het personeel te hebben doorgevoerd in de afgelopen raadsperiode.

4.6 Doelstelling bezuinigingsoperatie

Een duidelijke meerderheid van 43% van de ondervraagden geeft aan dat in de afgelopen raadsperiode de bezuinigingen vooral gericht waren op het sluitend maken van de meerjarenbegroting. 26% heeft naast het sluitend maken van de meerjarenbegroting gekozen voor het opbouwen van een buffer voor toekomstige bezuinigingen, het versterken van de financiële positie (reserves) en het creëren van ruimte voor nieuw beleid.

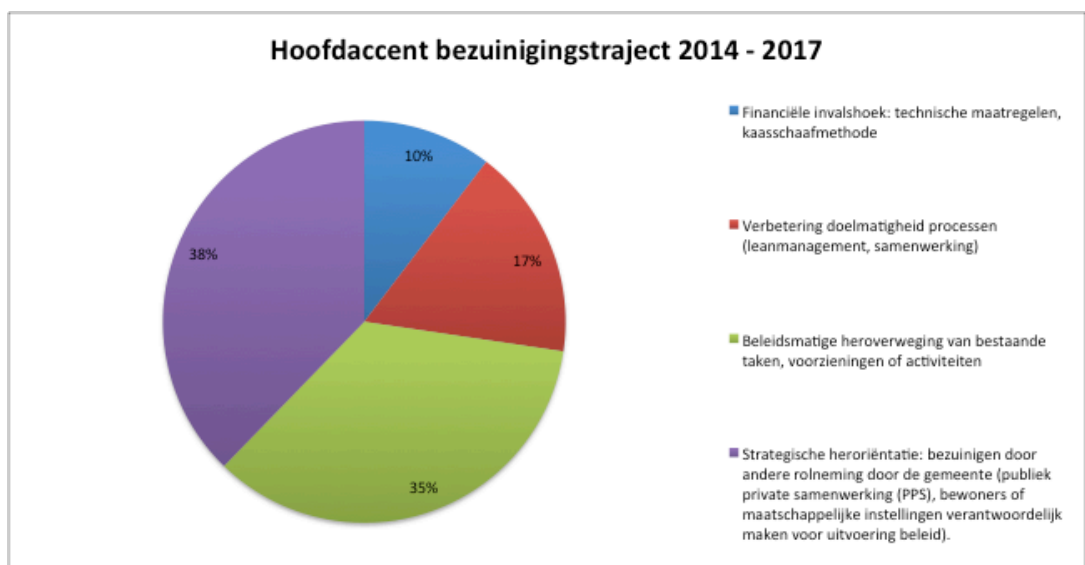
Hoofdstuk 5 Resultaten enquête vooruitblik (2014-2017)

5.1 Omvang bezuinigingen

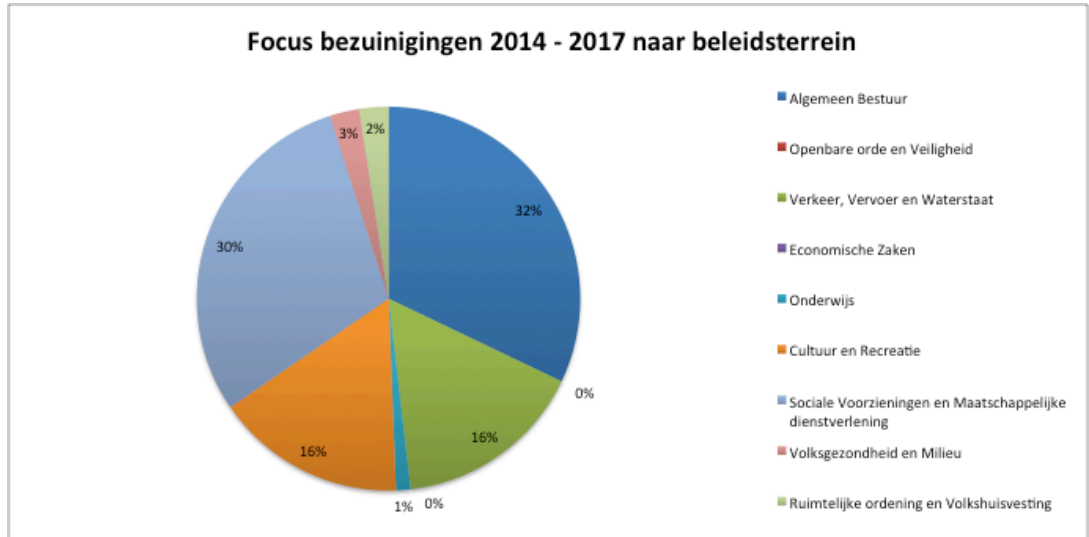
Voor de komende raadsperiode, geeft 61% van de ondervraagden aan te verwachten dat er nog 1% tot 5% bezuinigd moet worden. Een flink aantal gemeenten wacht nog een forse opgave: 32% van de ondervraagde gemeentesecretarissen geeft aan te verwachten nog 6% tot 10% te moeten bezuinigen.

5.2 Hoofdaccent bezuinigingstraject

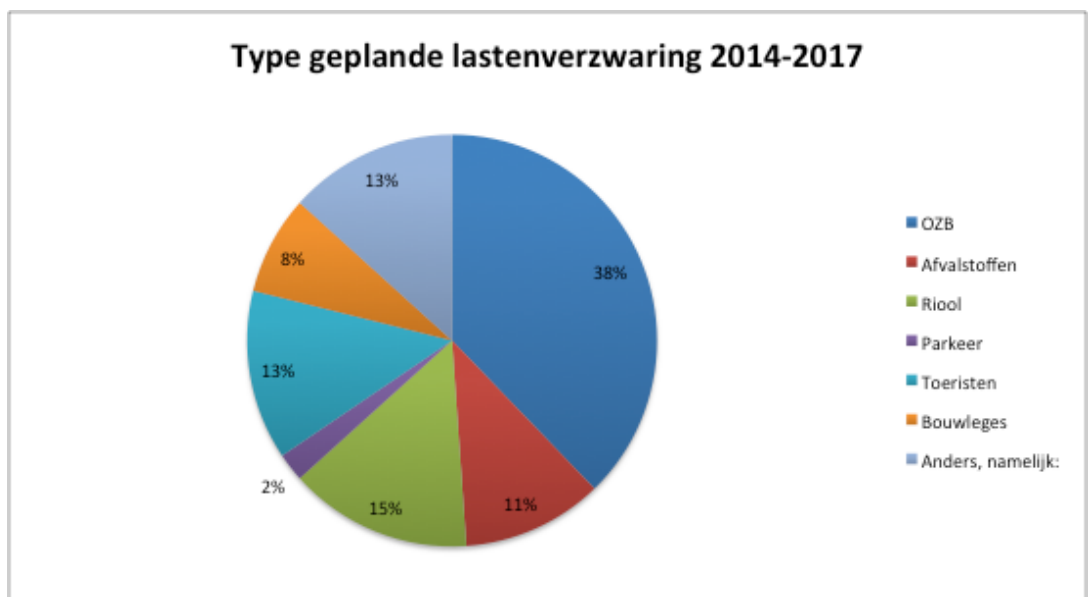
Voor de komende raadsperiode is de verwachting dat de manier van bezuinigen meer richting strategische heroriëntatie gaat (38%) en beleidsmatige heroverweging van bestaande taken, voorzieningen of activiteiten (35%). Slechts 10% verwacht dat de manier van bezuinigen de kaasschaafmethode zal zijn.

5.3 Belangrijkste beleidsterreinen voor bezuinigingen

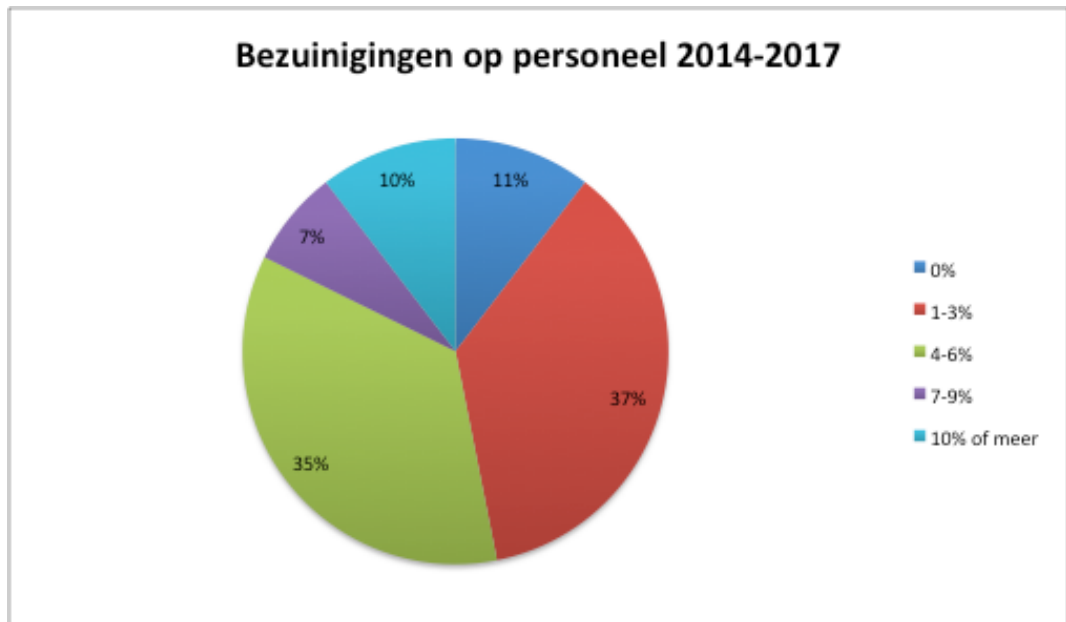
Net als in de afgelopen periode lijkt voor de komende raadsperiode de focus van bezuinigen gericht op het beleidsterrein Algemeen Bestuur met een respons van 32%. Van de ondervraagden geeft 30% aan dat de focus van bezuinigen op het beleidsterrein Sociale Voorzieningen en Maatschappelijke dienstverlening zal liggen. Ook Verkeer, Vervoer en Waterstaat en Cultuur en Recreatie staan beide nog met 16% hoog op het lijstje.

5.4 Lastenverzwaring

De lastenverzwaring voor de burger in de nieuwe raadsperiode zal grotendeels in verhoging van de OZB zitten, is de verwachting van de ondervraagde gemeentesecretarissen. 38% van de gemeentesecretarissen geeft aan te verwachten dat hier een lastenverzwaring zal plaatsvinden. Maar ook op de andere lasten lijkt een verzwaring in de lijn der verwachtingen te liggen.

5.5 Bezuinigingen op organisatie

Uit de enquête blijkt dat er al flink het mes is gezet in de personeelsbestanden, maar ook de komende periode verwachten de ondervraagde gemeentesecretarissen dat er nog gesneden moet worden. 37% van de ondervraagden geeft aan 1%-3% te moeten bezuinigen op het personeel, 35% geeft aan nog eens 4%-6% te moeten snijden, maar ook voor de komende periode geeft nog 10% van de ondervraagde gemeentesecretarissen aan dat 10% of meer bezuinigd moet worden op het personeel.

5.6 Doelstelling bezuinigingsoperatie

Gemeenten geven aan dat er voor de bezuinigingen die er in de komende periode aan komen, er een andere doelstelling zal zijn. 39% van de ondervraagden geeft aan dat de bezuinigingen vooral gericht zullen zijn op het puur sluitend maken van de meerjarenbegroting. Maar 35% geeft aan dat de doelstelling niet alleen ligt op het sluitend maken van de meerjarenbegroting, maar ook gericht is op het vormen van een buffer voor toekomstige bezuinigingen, het versterken van de financiële positie (reserves) en het ruimte creëren voor nieuw beleid.

Hoofdstuk 6 Belangrijkste resultaten IV3-vergelijking

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden per IV3-hoofdcategorie de (begrote) uitgaven in 2010 van de 51 geselecteerde gemeenten afgezet tegen de (begrote) uitgaven in 2013. Tevens wordt de procentuele verandering aangegeven.

Hieronder het totaaloverzicht (x € 1.000):

Hoofdfunctie	2010	2013	% verandering
0. Algemeen bestuur	621.603	603.881	-0,03
1. Openbare orde en veiligheid	386.328	405.877	0,05
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	889.178	934.778	0,05
3. Economische zaken	189.625	164.108	-0,13
4. Onderwijs	723.793	665.878	-0,08
5. Cultuur en Recreatie	1.202.776	1.216.307	0,01
6. Sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening	3.889.740	3.936.179	0,01
7. Volksgezondheid en milieu	1.051.608	1.066.021	0,01
8. Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	2.323.380	1.674.703	-0,28

6.2 Algemeen bestuur

x € 1.000			
0. Algemeen bestuur	2010	2013	% verandering
Bestuursorganen	107.932	123.789	0,15
Bestuursondersteuning college van burgemeester en Wethouders	302.603	257.483	-0,15
Burgerzaken	129.214	136.296	0,05
Baten secretarieleges burgerzaken	18.469	19.928	0,08
Bestuurlijke samenwerking	25.273	30.591	0,21
Bestuursondersteuning raad en rekenkamer	38.111	35.794	-0,06

6.3 Openbare orde en veiligheid

x € 1.000			
1. Openbare orde en veiligheid	2010	2013	% verandering
Brandweer en rampenbestrijding	267.002	270.647	0,01
Openbare orde en veiligheid	119.325	130.195	0,09
Opsporing en ruiming conventionele explosieven	-	5.035	n.v.t.

6.4 Verkeer, vervoer en waterstaat

x € 1.000

2. Verkeer, vervoer en waterstaat	2010	2013	% verandering
Wegen, straten en pleinen	578.063	622.124	0,08
Verkeersmaatregelen te land	117.669	88.039	-0,25
Openbaar vervoer	23.639	32.914	0,39
Parkeren	147.168	168.409	0,14
Zeehavens	137	72	-0,47
Binnenhavens en waterwegen	12.238	16.007	0,31
Veerdiensten	209	242	0,16
Luchtvaart	112	11	-0,90
Waterkering, afwatering en landaanwinning	9.943	6.960	-0,30

6.5 Economische Zaken

x € 1.000

3. Economische zaken	2010	2013	% verandering
Handel en ambacht	120.706	141.614	0,17
Industrie	54.889	13.023	-0,76
Nutsbedrijven	11.880	7.297	-0,39
Agrarische productie en ontginning	801	982	0,23
Overige agrarische zaken, jacht en visserij	1.349	1.192	-0,12

6.6 Onderwijs

x € 1.000

4. Onderwijs	2010	2013	% verandering
Openbaar basisonderwijs	92.760	26.826	-0,71
Openbaar basisonderwijs, huisvesting	93.890	94.852	0,01
Bijzonder basisonderwijs	10.596	6.720	-0,37
Bijzonder basisonderwijs, huisvesting	111.389	119.232	0,07
Openbaar (voortgezet) speciaal onderwijs	9.341	5.474	-0,41
Openbaar (voortgezet) speciaal onderwijs, huisvesting	12.762	14.518	0,14
Bijzonder (voortgezet) speciaal onderwijs	5.619	4.930	-0,12
Bijzonder (voortgezet) speciaal onderwijs, huisvesting	32.549	30.844	-0,05
Openbaar voortgezet onderwijs	11.461	3.409	-0,70
Openbaar voortgezet onderwijs, huisvesting	28.949	31.639	0,09
Bijzonder voortgezet onderwijs	675	411	-0,39
Bijzonder voortgezet onderwijs, huisvesting	48.842	43.549	-0,11
Gemeensch. Baten en lasten van het onderwijs	254.065	278.872	0,10
Volwasseneneducatie	10.893	4.602	-0,58

6.7 Cultuur en recreatie

x € 1.000

5. Cultuur en Recreatie	2010	2013	% verandering
Openbaar bibliotheekwerk	119.092	115.159	-0,03
Vormings- en ontwikkelingswerk	74.763	67.842	-0,09
Sport	313.903	307.348	-0,02
Groene sportvelden en terreinen	47.393	52.704	0,11
Kunst	199.889	194.067	-0,03
Oudheidkunde/musea	88.995	95.070	0,07
Natuurbescherming	5.987	7.502	0,25
Openbaar groen en openluchtrecreatie	314.941	327.977	0,04
Overige recreatieve voorzieningen	37.814	48.638	0,29

6.8 Sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening

x € 1.000

6. Sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening	2010	2013	% verandering
Bijstandsverlening	1.240.610	1.439.519	0,16
Werkgelegenheid	677.149	685.442	0,01
Inkomensvoorzieningen vanuit het Rijk	50.262	0	-1,00
Overige sociale zekerheidsregelingen vanuit het Rijk	6.008	7.213	0,20
Gemeentelijk minimabeleid	176.703	203.306	0,15
Maatschappelijke begeleiding en advies	355.735	426.161	0,20
Vreemdelingen	21.364	11.093	-0,48
Huishoudelijke verzorging	357.444	398.109	0,11
Participatiebudget	472.532	287.682	-0,39
Sociaal-cultureel werk	242.937	202.144	-0,17
Tehuizen	406	35	-0,91
Kinderdagopvang	59.705	62.494	0,05
Dagopvang gehandicapten	11	51	3,57
Voorzieningen gehandicapten	228.873	212.930	-0,07

6.9 Volksgezondheid en milieu

x € 1.000

7. Volksgezondheid en milieu	2010	2013	% verandering
Ambulancevervoer	2.703	41	-0,98
Verpleeginrichtingen	368	186	-0,49
Openbare gezondheidszorg	93.721	103.429	0,10
Jeugdgezondheidszorg, uniform deel	61.531	52.294	-0,15
Jeugdgezondheidszorg, maatwerkdeel	36.368	41.810	0,15
Afvalverwijdering en -verwerking	440.826	438.943	-0,00
Riolering en waterzuivering	252.048	277.270	0,10
Milieubeheer	126.823	113.147	-0,11
Lijkbezorging	33.442	34.871	0,04
Baten rioolrechten	803	877	0,09
Huishoudelijk-/bedrijfsafvalwater	1.609	591	-0,63
Hemelwater	999	1.252	0,25
Grondwater	368	1.310	2,56

6.10 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting

x € 1.000

8. Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	2010	2013	% verandering
Ruimtelijke ordening	158.926	139.274	-0,12
Woningexploitatie/woningbouw	88.626	42.521	-0,52
Stads- en dorpsvernieuwing	35.169	63.043	0,79
Overige volkshuisvesting	206.365	183.810	-0,11
Bouwvergunningen	40	61	0,53
Bouwgrondexploitatie	1.834.255	1.245.994	-0,32

Bijlagen

- Resultaten internetenquête in aantallen
- Resultaten internetenquête in percentages